

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права гуманітарно-правового факультету Національного аерокосмічного університету імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна
e-mail: s.lukashevych@khai.edu, ORCID: 0000-0001-8386-6237*

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри права гуманітарно-правового факультету Національного аерокосмічного університету імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна
e-mail: astepaniuk@ukr.net, ORCID: 0000-0002-0877-6319*

ЗАХИСТ ТА СТІЙКІСТЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНІ КАТЕГОРІЇ БЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Анотація. Розглянуто теоретичні засади та нормативне закріплення понять захист та стійкість. Піддано аналізу практичні сенси розмежування цих понять в царині забезпечення захисту та стійкості критичної інфраструктури України як в умовах миру, так й під час воєнного стану. Визнано, що необхідною складовою захисту та стійкості є як дотримання діючих нормативно-правових приписів, так й розроблення перспективного законодавства. Визнано, що одним із пріоритетних напрямів безпекової політики України повинно стати підвищення безпеки та стійкості національної критичної інфраструктури по відношенню до усього спектру загроз і ризиків як складової національної безпеки України. Наголошено, що прийняття та впровадження заходів Національного плану захисту та забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури, розробленого адміністрацією Держспецзв'язку, сприятиме безперебійній роботі об'єктів критичної інфраструктури різних категорій, забезпечить захист від загроз та підвищення стійкості критичної інфраструктури, що сприятиме її безперебійному функціонуванню.

Ключові слова: національна безпека, безпека критичної інфраструктури, захист критичної інфраструктури, стійкість критичної інфраструктури.

PROTECTION AND SUSTAINABILITY AS DETERMINING CATEGORIES OF THE SECURITY OF CRITICAL INFRASTRUCTURE

Abstract. The article considers the theoretical foundations and regulatory framework for the concepts of protection and resilience. The practical implications of distinguishing between these concepts in the field of ensuring the protection and resilience of Ukraine's critical infrastructure both in peace and during martial law are analysed. It is acknowledged that a necessary component of protection and resilience is both compliance with existing regulatory and legal requirements and development of perspective legislation. It is acknowledged that one of the priorities of Ukraine's security policy should be to improve the security and resilience of the national critical infrastructure against the full range of threats and risks as a component of Ukraine's national security. It is emphasised that the adoption and implementation of the measures of the National Plan for the Protection and Ensuring the Security and Resilience of Critical Infrastructure, developed by the Administration of the State Service for Special Communications, will facilitate the smooth operation of critical infrastructure facilities of various categories, provide

protection against threats and increase the resilience of critical infrastructure, which will contribute to its uninterrupted functioning.

Keywords: national security, critical infrastructure security, critical infrastructure protection, critical infrastructure resilience.

Підвищення стійкості національної та європейської критичної інфраструктури визначено одним із пріоритетів безпекової політики ЄС та закріплено в рішеннях Ради ЄС, спрямованих на посилення заходів із підвищення стійкості КІ [1].

Забезпечення національної безпеки сьогодні стало одним із найактуальніших питань для нашої держави. Це пов'язано не тільки із розв'язанням війни проти України, але й динамікою соціальних, економічних, політичних і навіть технологічних процесів, що відбуваються у світі. Тенденції до посилення загроз природного та техногенного характеру, підвищення рівня терористичних та міліарних загроз, збільшення кількості та підвищення складності кібератак, а також пошкодження інфраструктурних об'єктів України внаслідок збройної агресії російської федерації зумовлюють актуалізацію питання захисту систем, об'єктів і ресурсів, які є критично важливими для функціонування суспільства, соціально-економічного розвитку держави та забезпечення національної безпеки.

Мета захисту критичної інфраструктури в Україні впливає із визначення критичної інфраструктури і полягає в забезпеченні постачання населенню, суспільству, бізнесу і державі життєво важливих товарів та послуг. Для виконання зазначеної функції критичної інфраструктури, необхідно гарантувати безперебійне стале функціонування об'єктів критичної інфраструктури у визначених режимах, мати спроможність запобігати руйнуванню чи завданню невіправної шкоди, припиненню функціонування або втраті контролю над об'єктами критичної інфраструктури внаслідок дії всіх чинників, та забезпечувати швидке відновлення їх функціонування, у разі, якщо воно було перерване.

Ключовими поняттями для забезпечення безперебійного функціонування критичної інфраструктури є «захист» та «стійкість». Як зазначено в законі України «Про критичну інфраструктуру»: «Захист критичної інфраструктури є складовою частиною забезпечення національної безпеки України» [3].

Останніми роками у розвинених країнах світу посилюється тенденція щодо розширення контексту заходів, пов'язаних із забезпеченням функціонування критичної інфраструктури: питання захисту (безпеки) критичної інфраструктури розглядаються разом із питаннями її стійкості.

При цьому, питанням забезпечення стійкості приділяється дедалі більше уваги у порівнянні з питаннями захисту. Таке зміщення акценту проблематики обумовлене тим, що сучасне безпекове середовище характеризується появою нових загроз та небезпек на тлі швидких процесів еволюції та трансформації існуючих загроз. Також слід урахувувати можливість випадків їх різноманітних комбінацій. За таких умов, жодна створена система захисту (безпеки) не може у повній мірі забезпечити захист від усіх загроз і небезпек. Адже поки триває розбудова системи захисту, розрахованої на певні загрози, у світі з'являються нові загрози і небезпеки.

Тому дедалі більше уваги приділяється стійкості критичної інфраструктури – її здатності бути готовою та адаптуватися до умов, що змінюються, а також протистояти змінам і швидко відновлюватися після порушень функціонування. Стійкість включає здатність протистояти та відновлюватися після навмисних атак в тому числі терористичного та/або міліарного характеру, техногенних аварій або загроз, які мають природне походження, та інших інцидентів.

Указом Президента від 27 вересня 2021 р. було затверджено Концепцію забезпечення національної стійкості, розраховану до 2025 р., в якій зазначено, що: «національна стійкість – здатність держави і суспільства ефективно протистояти загрозам будь-якого походження і характеру, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування, швидко відновлюватися до бажаної рівноваги після кризових ситуацій» [7].

Поняття «стійкість» по відношенню до критичної інфраструктури поки не знайшло нормативного закріплення, але в узагальненому вигляді поняття «стійкість» характеризує реакцію об'єкта на певні зовнішні подразники, його здатність адаптуватися до їх впливів без значної втрати функціональності, базуючись на загальній теорії систем, у т. ч. закономірностях формування та функціонування складних систем [5, с. 21-22].

Вищезгаданий закон України «Про критичну інфраструктуру» є основним нормативно-правовим актом, який визначає сучасну парадигму державної політики у сфері захисту та стійкості критичної інфраструктури в умовах воєнного стану в тому числі. Визначаючи суб'єктів захисту та стійкості критичної інфраструктури ст. 7 закону виділяє певні рівні державного управління національною системою захисту критичної інфраструктури:

1) загальнодержавний рівень – здійснюється Кабінетом Міністрів України, уповноваженим органом у сфері захисту критичної інфраструктури України, органами державної влади відповідно до розподілу повноважень згідно з цим Законом, іншими центральними органами виконавчої влади та державними органами, Національним банком України;

2) регіональний та галузевий рівні управління – здійснюється центральними та місцевими органами виконавчої влади, визначеними в установленому законом порядку відповідальними за забезпечення формування та реалізацію державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури в окремому секторі критичної інфраструктури та відповідальними за функціонування окремих державних систем захисту та реагування;

3) місцевий рівень управління – здійснюється місцевими органами виконавчої влади (військово-цивільними адміністраціями в умовах військового стану), органами місцевого самоврядування в межах повноважень;

4) об'єктовий рівень управління – здійснюється оператором критичної інфраструктури на підставі нормативно-правових та регуляторних актів у сфері захисту критичної інфраструктури.

Ще з 2020 року на Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України була покладена функція формування переліку та реєстру об'єктів критичної інформаційної інфраструктури. Створення реєстру об'єктів критичної інформаційної інфраструктури – необхідна умова для аналізу рівня захисту таких об'єктів та проведення роботи з його посилення там, де він може бути недостатнім. 18 жовтня 2022 року Верховна Рада ухвалила в цілому проект закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України», яким функції уповноваженого органу з питань захисту критичної інфраструктури України покладено також на Держспецзв'язку [2].

Після ухвалених законодавчих змін Держспецзв'язку забезпечить створення повного ланцюжка захисту: формування реєстру об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, наповнення реєстру об'єктів критичної інформаційної інфраструктури та подальшу щоденну роботу з посилення стійкості таких об'єктів і держави загалом.

При цьому слід мати на увазі, що 19 вересня 2023 року Кабінет міністрів України ухвалив розпорядження, яким затвердив Національний план захисту та забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури, розроблений адміністрацією Держспецзв'язку [6]. Цей план визначає стратегічні цілі, заходи, завдання для суб'єктів національної системи захисту критичної інфраструктури, секторальних органів, операторів критичної інфраструктури та інших державних органів. Виконання Національного плану, який розрахований на три роки, сприятиме безперебійній роботі об'єктів критичної інфраструктури різних категорій, забезпечить захист від загроз та підвищення

стійкості критичної інфраструктури, що сприятиме її безперервному функціонуванню. Слід погодитись, що одним із пріоритетних напрямів безпекової політики України повинно стати підвищення безпеки та стійкості національної критичної інфраструктури по відношенню до усього спектру загроз і ризиків, оскільки саме критична інфраструктура забезпечує життєво важливі для населення, суспільства та держави послуги та функції, без яких неможливі їх безпечне існування та благополуччя, а також належний рівень національної безпеки.

Отже натеper в Україні формується злагоджена система захисту та забезпечення стійкості критичної інфраструктури, визначена як на рівні суб'єктного складу, так і на рівні діючого та перспективного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Council Recommendation on a Union-wide coordinated approach to strengthen the resilience of critical infrastructure. Brussels, 9 December 2022 (OR. en) 15623/22. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15623-2022-INIT/en/pdf>

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України». // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2684-20#Text> (дата звернення: 01.11.23).

3. Закон України «Про критичну інфраструктуру». // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення: 01.11.23).

4. Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 р. № 1009-р // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.11.23).

5. Резнікова О.О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД, 2022. 456 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/reznikova-ukraineresilience2022_02.pdf.

6. Розпорядження КМ України «Про затвердження Національного плану захисту та забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури» від 19 вересня 2023 р. № 825-р // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/825-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.11.23).

7. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року "Про запровадження національної системи стійкості"» // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2021#Text> (дата звернення: 01.11.23).